

Motion till riksdagen

1988/89:Jo614

av Inger Schörling m. fl. (mp)

Genteknik

Allmänt

Den moderna biotekniken och dess vidareutveckling medför såväl stora möjligheter som stora risker. Utvecklingen går på detta område så fort att samhället och människorna inte hinner med att utveckla motsvarande sociala och etiska normer. Kunskapen om effekterna av den nya tekniken hänger inte med.

Ett uttryck för detta är den i vissa avseenden inflammerade debatten, där kontrahenterna antingen fördömer både vetenskap och utveckling eller hävdar att all teknik och utveckling är problemfri och enbart av godo. Ett annat uttryck för detta är det faktum att Sverige fortfarande saknar en särskild bioteknik- eller gentekniklag.

Gentekniklag

Miljöpartiet de gröna kräver att en särskild gentekniklag inrättas. Denna lagstiftning ska dra upp nödvändiga gränser för såväl forskning och utveckling baserad på gentekniska metoder som tillverkning och användning av de produkter som kan tas fram med genteknik.

Med "genteknik" avses här metoder där fragment av en individs gener överförs från en cell till en annan, så att dessa gener kommer att ingå i mottagarcellens gener. Traditionella avels-, hybridiserings- och urvalsmetoder baserade på överförande av könsceller och naturlig befruktning räknas däremot inte hit. Traditionell växt- och djurförädling berörs således inte av den föreslagna gentekniklagen.

Det är alltså delar av en växts, ett djurs eller en bakteries arvsanlag som förs över på konstlat sätt. Med den tekniken kan den naturliga artbarriären överskridas. Man kan rent utav inplantera mänskliga arvsanlag i bakterier, eller överföra bakterieanlag till växter! Produkten blir ett slags hybrid, som naturen själv aldrig skulle kunna åstadkomma.

Riskerna med detta är flera:

- Överföringen av arvsanlag innebär alltid att en viss felprocent uppstår, dvs. en del av de överförda anlagen vet man inte vad det är och i detta kan naturligtvis oönskade, eller rent utav farliga, anlag ligga – om detta inträffar riskerar vi att förlora kontrollen över vad som sedan händer.
- Naturfrämmande hybrider kan ställa till stora problem om de kommer ut i ekosystemet; eftersom vi ytterst är beroende av naturliga och produktiva

ekosystem för vår överlevnad, så kan i värsta fall såväl välståndet som civilisationen och överlevnaden hotas.

- Har anlag överförs till könsceller (eller deras moderceller) blir det också ärftligt; om det då visar sig att hybriden beter sig på ett oönskat sätt, så kan man sannolikt inte hindra den särskilt effektivt, i synnerhet inte om den har spritts i ekosystemen.
- Det kan bli möjligt att även genmanipulera människor, och med hänsyn till oförutsebara effekter, eventuell ärftlighet och att bl.a. rasbiologiska föreställningar åtminstone historiskt har tillämpats i s.k. positiv eugenik, så vore det en oönskad utveckling.

Med hänsyn till dessa och liknande perspektiv på tänkbara negativa återverkningar är det angeläget att vi skaffar oss bättre kunskaper kring dessa frågor, att vi utvecklar sociala och etiska normer med vilka vi kan hantera den nya tekniken på ett bra och klokt sätt och inte minst att vi får en lagstiftning på området som ger denna process konsekvens och stadga. I Danmark finns sedan 1986 en lag om miljö och genteknologi. Vi bör kunna hämta erfarenheter från den lagstiftningen och studera hur den har fungerat i praktiken.

Gränser för gentekniken

Vi anser att tydliga och bestämda gränser måste sättas upp för vad som kan accepteras som tillåtligt inom den gentekniska verksamheten. Vi vill förbjuda:

- genteknisk, manipulation av könsceller; den gentekniska hybriden får inte kunna bli ärftlig och föröka sig
- genmanipulation på människor; gentekniska hybrider av människor eller delar av människor (t.ex. vissa organ eller vävnader) får under inga omständigheter tillverkas
- genmanipulation med patogent genmaterial; överförande av arvsanlag som kan orsaka sjukdomar eller insättande av andra anlag i organismer som är patogena
- spridning av genmanipulerade organismer i naturmiljön; vi motsätter oss således utplantering av gentekniska hybrider, eller på annat sätt spridning av dessa utanför de strikt kontrollerade laboratorierna
- patent på organismer, alldeles oavsett om de är resultat av genteknisk manipulation eller ej; liv bör inte betraktas som mänskliga uppfinningar eller smarta maskiner.

Möjligheter för gentekniken

En utvecklad gen- och bioteknik kan ge mycket stora möjligheter i vår strävan efter ett framtida miljövänligt och energisnålt grönt samhälle. Genom att kunna utnyttja t.ex. bakterier i produktionsprocesser kan mycket specifika kemiska produkter tas fram till en mycket låg kostnad, liten energiinsats och lätthanterliga miljöproblem. Dessutom kan produktionsmetoder utvecklas som har sitt ekonomiska optimum i form av relativt små och decentraliserade anläggningar.

Biotekniken har en synnerligen stor utvecklingspotential, som sannolikt endast är känd till en försvinnande liten del ännu. Vi anser att det är av största vikt att stimulera forskning och utveckling på det här området, naturligtvis med en "grön" anstrykning, dvs. med inriktning mot ökad energieffektivitet, minskad sårbarhet, ökad lokal kontrollerbarhet och mot ökad miljövänlighet. Vi vill i sammanhanget framhålla att de restriktioner som vi ändå föreslår för viss genteknisk utveckling är begränsade och syftar till att förhindra att onödiga problem uppstår där egentligen stora möjligheter för framtiden föreligger.

Moratorium för genteknisk utveckling

För att kunna få fram en acceptabel lagstiftning och också för att få till stånd en bredare debatt och information om den nya gen- och biotekniken i samhället, föreslår vi ett moratorium för den gentekniska utvecklingen vad gäller eukaryota organismer till dess gentekniklagen har trätt i kraft. Moratoriet avser gälla strikt genteknisk verksamhet enligt ovanstående definition, dock undantaget genteknisk verksamhet med prokaryota organismer.

Prokaryota organismer är bakterier och blågröna alger. Dessa kännetecknas av att de saknar cellkärna. De är starkt skilda från eukaryota organismer, alltså levande varelser som består av celler med cellkärna, dit växter, djur, svampar och människor hör. En del bakterier utbyter spontant genmaterial under naturliga förhållanden på ett liknande sätt som utnyttjas av gentekniken. Den gentekniska forskningen och tillämpningen har hittills nästan helt dominerats av arbeten med vissa bakterier. I några fall har det gett upphov till nyttigheter, som t.ex. produktion av mycket specifika läkemedel. Denna verksamhet anser vi kontrolleras i tillräcklig utsträckning av nuvarande lagstiftning och föreskrifter.

En diskuterad avart av genteknisk tillämpning är framtagande av växtsorter som har gjorts beroende av vissa bekämpningsmedel. Dessa gentekniskt manipulerade växter avses säljas tillsammans med bekämpningsmedlet och denna kombination görs ekonomiskt lönsam. På så vis kan gentekniken användas till att göra oss mer beroende av bekämpningsmedel och de företag som såväl tillverkar bekämpningsmedlet som den genmanipulerade växtsorten. Detta anser vi, naturligtvis, vara helt oacceptabelt.

Övrig bioteknisk utveckling omfattas inte av moratoriet

Under moratorie-tiden bör en fördjupad insikt kring dessa frågor och dess sociala och etiska konsekvenser, kunna utvecklas i samhället. Vi bör kunna utveckla de nödvändiga sociala och etiska normer som krävs för att kunna hantera denna utveckling på ett sunt, konstruktivt och bra sätt. Gentekniklagen bör kunna uttrycka denna nya mognad.

Det är vår bedömning att ett sådant moratorium inte behöver få några särskilda negativa effekter. Närallgande biokemisk, cytologisk och genteknisk kompetens kommer ju att i övrigt att kunna utvecklas fritt och Sverige har i vetenskapliga sammanhang sedan länge en tätposition på dessa områden. Ett moratorium av detta slag skulle däremot sannolikt leda till en fördjupad debatt även internationellt i dessa frågor.

Hemställan

Mot. 1988/89

Jo614

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en särskild gentekniklag,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om begränsningar av genteknisk verksamhet,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett moratorium för genteknisk forskning och utveckling.

Stockholm den 19 januari 1989

Inger Schörling (mp)

Claes Roxbergh (mp)

Åsa Domeij (mp)

Roy Ottosson (mp)

Carl Frick (mp)